

**Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
Кафедра економіки, обліку та оподаткування ВННІЕ**

НИКИТИШИН Тарас Орестович

**РОЗВИТОК БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ /
DEVELOPMENT OF THE BUSINESS ENVIRONMENT IN CONDITIONS
OF DIGITALIZATION**

Спеціальність: 051 «Економіка»

Кваліфікаційна робота

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА.....	7
1.1. Стан наукової розробки проблем впливу цифровізації на підприємницьку діяльність.....	7
1.2. Науково теоретичне та нормативне тлумачення поняття «цифровізація».....	12
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	17
2.1. Цифрова політика України: поняття, цілі та сучасний стан.....	17
2.2. Цифровізація бізнес-середовища як вектор сучасної економічної політики.....	26
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ З НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	35
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. Тема дослідження розвитку бізнес середовища в умовах цифровізації актуалізується викликами, що постали перед Україною через пришвидшену євроінтеграцію за визначеними пріоритетними напрямками, серед яких забезпечення цифрової трансформації економіки та суспільства. Нова технологічна реальність (цифрова економіка, великі інформаційні бази даних, мережева взаємодія, розвиток ринку криптовалют, кіберзлочинність, віртуальні об'єкти, онлайн послуги) породила виклики, як для економіки, так і системи правового регулювання.

Цифровий світ потребує формування адекватної цій новій технологічній реальності моделі державного регулювання. При цьому серйозної уваги потребує адаптація традиційної системи економіки та права під нові цифрові умови життя: реальна здатність органів державної влади регулювати процеси цифровізації; специфіка норм, що регулюють бізнес середовище із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (звичай, технічні норми та ін.); ефективність механізму державного регулювання; концептуальне розуміння таких важливих питань цифровізації усіх сфер суспільного життя.

Дослідження ключових проблем цифрової трансформації бізнес середовища зумовлює необхідність їх стратегічного реформування, від якості якого залежить використання можливостей цифрової трансформації, розвиток конкуренції та інновацій, оперативне реагування держави на потреби та вимоги суспільства. Однак зазначені перетворення та реформування необхідно здійснювати виключно з урахуванням національних потреб та об'єктивних умов, на підставі зваженого та обґрунтованого аналізу, що дасть змогу стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з важливих чинників зміцнення демократії та підвищення якості життя в Україні.

Вищезазначене свідчить про актуальність проведеного комплексного наукового дослідження розвитку та сучасної трансформації бізнес середовища країни. Теоретична та методологічна значимість обраної теми дослідження, її недостатня доктринальна обґрунтованість та актуальність зумовили актуальність обраної теми.

Питання розвитку і трансформації в рамках соціально-економічної системи в цілому, в тому числі у зв'язку з розвитком процесів цифровізації, а також з урахуванням фундаментальної тенденції до сервісної спрямованості соціально-економічних систем, розкриті в роботах Н. В. Аляб'євої, Т. В. Боднар, В. І. Борисової, С. Б. Булеци, М. К. Галянтича, А. Б. Гриняка, С. Д. Гринько, І. Р. Калаура, О. О. Кота, О. В. Кохановської, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця, Р. А. Майданика, М. В. Менджул, Н. В. Міловської, В. В. Резнікової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, Є. О. Харитонова, Ю. Є. Ходико, Я. М. Шевченко та ін. Ці дослідження послужили теоретико-методологічною основою для формування авторського підходу до аналізу інституціональних і структурних змін бізнес середовища країни. Однак, незважаючи на значне коло науково-дослідних робіт, а також практичних напрацювань у сфері цифровізації та цифрової трансформації бізнесу, комплексних досліджень, присвячених розвитку бізнес середовища під впливом цифровізації в умовах війни не достатньо.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є формування науково-теоретичних засад та методологічних положень, які спрямовані на вирішення проблем забезпечення належного державного регулювання процесів цифровізації підприємницької діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено і вирішено наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати стан наукової розробки проблем впливу цифровізації на розвиток бізнес-середовища;
- дослідити та провести порівняльний аналіз між науково-теоретичним та нормативним трактуванням категорії «цифровізація»;

- визначити сучасний стан та основні вектори державної політики цифровізації економіки України на сучасному етапі;
- розмежувати поняття «цифрова політика України» та «цифровізація державної політики»;
- дослідити основні цілі та завдання державної політики цифровізації економіки України в умовах сучасних викликів;
- проаналізувати результати цифровізації бізнес-середовища на прикладі прикладі окремих сфер провадження підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є господарські відносини із здійснення підприємницької діяльності в умовах цифровізації.

Предметом дослідження є відносини з провадження підприємницької діяльності в умовах цифровізації, відповідні теоретичні положення, законодавство України, міжнародні нормативно-правові акти.

Методи дослідження. Окреслені в роботі результати дослідження отримано за допомогою загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Науково-теоретичним підґрунтям написання роботи стали наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі економіки, юриспруденції, публічного управління.

Інформаційну основу дослідження забезпечили національні та міжнародні нормативно-правові джерела, оприлюднена офіційна статистична інформація Міністерства цифрової трансформації України, наукові публікації провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, аналітична інформація, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна та практичне значення результатів дослідження одержаних результатів полягає в тому, що робота є комплексним науковим дослідженням трансформації бізнес середовища країни під впливом цифровізації. В роботі обґрунтовано концептуальні підходи до удосконалення державного регулювання підприємницьких відносин в умовах використання цифрових технологій. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у науково-

дослідній сфері для подальшого дослідження трансформації бізнес середовища під впливом стрімкої цифровізації.

Апробація матеріалів роботи. Отримані результати дослідження були представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства» (м. Вінниця, 11-12 квітня 2024 р.).

Структура та обсяг роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг основної частини становить 40 сторінок. Робота містить 3 таблиці. Список використаних джерел нараховує 45 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА

1.1. Стан наукової розробки проблем впливу цифровізації на підприємницьку діяльність

Глобалізаційні світові технологічні процеси - це новий виток існуючої правової реальності. Цифрові технології стрімко впроваджуються у звичну реальність, формують новий етап правосвідомості соціуму. Це дозволяє стверджувати, що подальший розвиток суспільних відносин відбуватиметься в умовах значних технологічних викликів, на засадах яких і буде проходити становлення суспільства.

Базовим інструментом формування цифровізації усіх сфер життя є розвиток Інтернету, мобільних комунікацій, он-лайн сервісів. Нові технології активно впроваджуються в економіку, кардинальним чином змінюючи процес виробництва, підхід до ведення бізнесу та бізнес-процеси. Сфера дії права розширюється і все більше охоплює регулювання відносин, що складаються ці віртуальному просторі. В усьому світі зростає питома вага суспільних відносин, які пов'язані з використанням комп'ютерних мереж, що передбачає необхідність забезпечення ефективної правової регламентації зазначених відносин [1, с. 165-166].

Таким чином, цифрова епоха призвела до значних трансформацій у всіх сферах суспільного життя. Застосування цифрових процесів створює нові виклики.

Питання використання цифрових технологій у в ході провадження підприємницької діяльності, фрагментарно висвітлено багатьма вченими. Однак, попри значний дослідницький інтерес до проблематики цифрових правовідносин, віртуальних об'єктів тощо, економісти залишили поза увагою питання загальної характеристики впливу діджиталізаційних процесів на

підприємницькі правовідносини. Відсутність комплексного дослідження, неоднозначність та суперечності окремих теоретичних напрацювань та норм законодавства, наявність різних, подекуди, протилежних думок щодо застосування інформаційних технологій, поява в суспільстві нових благ, однозначно робить цю проблему як ніколи актуальною, оскільки саме наукова доктрина повинна стати підґрунтям розуміння природи цифровізації бізнес середовища.

З'ясування стану наукових напрацювань щодо процесів цифровізації, безпосередньо пов'язане з історичними особливостями становлення інформаційних технологій у нашому суспільстві, поступовою його трансформацією під впливом значної кількості чинників різної природи, зокрема починаючи від технологічних чинників завершуючи правовими регуляторами. Саме тому в контексті розгляду впливу цифровізації на бізнес сектор важливо розуміти особливості зародження та становлення цифрової (інформаційної) економіки, необхідним вбачається визначити, що мається на увазі під «цифровізацією».

У наукових роботах, які присвячені дослідженню процесів цифровізації та їхнього впливу на суспільні відносини, існує значна кількість ідей розуміння змісту «цифровізації». При цьому у більшості джерел акцент робиться саме на цифрову економіку і технології, економічна та правова наука в цьому напрямку ще тільки розвивається.

М. Дубина та О. Козлянченко вказують, що «явище «діджиталізація» є проявом нової економіки (неоекономіки) – нового типу соціально-економічного устрою, що поступово формується в межах постіндустріального періоду економічного розвитку шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу та інноваційних методів господарювання, інтелектуалізації людського капіталу, використання передових новітніх технологій, прискореного розвитку наукомістких галузей економіки, надання пріоритету виробництву знань та послуг, становленню менталітету творчого, ефективного, раціонального бізнесу [2, с. 23].

Також науковці виділяють чотири підходи до визначення змісту поняття «цифровізація»:

1. інформаційний підхід – сукупність інформаційних ресурсів (обробка даних), людських ресурсів (знання, здібності), які виникають завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційним технологіям;
2. процесний підхід – спосіб використання нових технологій для здійснення господарських операцій, нові потоки інформації і даних, які створені за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій;
3. структурний підхід – спосіб трансформаційних перетворень в економіці: процесі оцифрування, перетворення аналогових даних у цифрову форму;
4. бізнес-орієнтований підхід – можливість створення нових бізнес-моделей (мережевий бізнес, електронна торгівля) з метою отримання вигоди від використання нових передових технологій, які обробляють великий потік інформації [2, с. 26].

Т. Оноре вважає, що цифровізація необхідна для того, щоб оптимізувати бізнес за допомогою програмного забезпечення та інформаційних технологій, що допоможуть зробити його простішим, економнішим та якіснішим у контексті надання послуг клієнтам та задоволення їх потреб [3].

На думку В. Скутто діджиталізація є процесом впровадження цифрових технологій для зміни бізнес-моделі з метою отримання вигоди від використання нових передових технологій, що обробляють гігантський цифровий потік інформації в межах динамічної цифрової мережі [4].

С. В. Коляденко в рамках дослідження цифрової економіки, визначає «діджитал-економіку» як «економіку, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції» [5, с. 107].

Дещо по іншому у своїх дослідженнях цифровізацію характеризує Г. Б. Соколова, під якою авторка розуміє: «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-

комунікаційного обміну між ними» [6, с. 94].

З огляду на розуміння вченими сутності категорії «діджиталізація», «оцифрування», «цифровізація», що застосовуються, як синоніми в наукових працях, можемо визначити вперше у правовій площині суть та змістовне навантаження діджиталізації у цивільних правовідносинах.

З'ясування сутності цифровізація у бізнес середовищі зводиться до визначення основних її функцій. Першою функцією діджиталізації є офіційне визнання і підтвердження фактів набуття, зміни або припинення прав та обов'язків суб'єктів господарювання шляхом внесення відповідних відомостей до електронних реєстрів, використання електронного підпису, створення цифрових активів, тощо.

Другою функцією є гарантування державою об'єктивності, достовірності та повноти відомостей про зареєстровані права та обов'язки суб'єктів права, достовірності електронних даних паперовим носіям. Цифровізація виступає засобом контролю походження, об'єктивності та цілісності інформації як об'єкта цивільних прав, так і гарантування інформаційної безпеки, починаючи від захисту персональних даних до інформаційної безпеки суспільства і держави.

Слід зазначити, що цифровізація зумовлює значні трансформаційні процеси у підприємницьких правовідносинах. Зміни торкнулися:

- об'єктів відносин;
- договірних конструкцій;
- переліку прав та обов'язків суб'єктів бізнесу.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив появу нового виду об'єктів суб'єктів господарювання та споживачів їх товарів та послуг – цифрових прав, який прямо та опосередковано стосується усіх учасників відносин. У вітчизняній науці термін «цифрові права» не набув популярного використання, натомість вчені, зазвичай використовують термін «інформаційні права».

В іноземних джерелах виділяються цифрові права і свободи людини

(digital rights and freedoms), під якими розуміють сукупність загальновизнаних та інших прав людини у контексті поширення нових цифрових технологій, зокрема Інтернету. Більшість цифрових прав є похідними від інформаційних та відображають сутність реалізації компетентностей, зокрема: право на використання віртуальної реальності, право на доступ до Інтернет (право на цифровий доступ), право на доступ до цифрових знань та цифрової освіти тощо. Епоха цифрових трансформацій потребує від держави нового бачення системи цифрових прав людини, адже саме вони покладені в основу попередження та превенції загроз в інформаційному просторі [7].

Етапом переходу суспільства до цифровізації є запровадження «електронної держави». Як зазначається у спеціальній літературі, «електронна держава» – це особливий «спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних Інтернет-мереж і сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування певних служб у режимі реального часу і робить максимально простим і доступним щоденне спілкування громадянина з офіційними установами. На практиці це означає організацію управління державою і взаємодію з фізичними і юридичними особами шляхом максимального використання в органах влади сучасних інформаційних технологій, що, у свою чергу, передбачає можливість будь-якої особи через інформаційно-комунікаційні засоби звернутися до органів державної та місцевої влади для отримання необхідної інформації, а головне адміністративних послуг» [8, с. 283-284].

На нашу думку, функціонування публічних, єдиних реєстрів у державі та надання адміністративних послуг он-лайн є важливою гарантією непорушності та встановлення суб'єктивних прав суб'єктів господарювання.

Попри значний дослідницький інтерес до проблематики цифровізації усіх сфер суспільного життя, питання розвитку та трансформації бізнес сфери під впливом цифровізації залишили поза увагою.

1.2. Науково теоретичне та нормативне тлумачення поняття «цифровізація»

Стрімкі процеси впровадження інформаційно-комунікаційних процесів в усі сфери суспільного життя спричинили появу нових, раніше невідомих видів послуг та модернізацію вже існуючих видів послуг, порядок надання яких потребуватиме не лише унормування, але і науково-теоретичної оцінки в контексті трансформації структурних елементів цивільних відносин.

Поштовхом розвитку національного законодавства у цій сфері на сучасному етапі стала схвалена Розпорядженням КМУ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, у якій задекларовано, що цифровізація повинна бути спрямована на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя (підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, підвищення культури, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо) [9].

До схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки про необхідність створення належних умов для збільшення різноманітності та кількості послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій йшлося і раніше у низці нормативно-правових актів, зокрема: Законі України «Про Національну програму інформатизації», Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні». У сформованій на той час нормативно-правовій базі була конкретизована стратегічна мета - створення на основі використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій нових форм суспільних та

економічних відносин, а саме: е-демократія; е-економіка; е-комерція; е-культура; е-освіта; е-медицина.

В Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки під «цифровізацією розуміється насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Концептуально основну мету цифровізації визначено як трансформацію сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні, отож основне завдання впровадження цифрових технологій - поліпшення різних сфер життєдіяльності людини». [9].

На стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів спрямовані положення нещодавно прийнятого Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [11].

Отож, на рівні нормативно-правових актів, що були прийняті останнім часом в Україні цифровізація визнається механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності. Основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Пріоритет можливий тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

На відміну від нормативної дефініції терміну «цифровізації» в науковій літературі по-різному пропонують вчені тлумачити дане поняття. Найбільш поширені та енциклопедичні визначення представлені автором нижчі у вигляді таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «цифровізація»*

Автор/джерело	Дефініція
А. Амелін [12]	Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід від біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн).
Енциклопедії інформаційних наук і технологій [13]	Цифровізація – це інтеграція цифрових технологій у повсякденне життя суспільства шляхом оцифровки всього, що можна оцифрувати, комп'ютеризація систем і робочих місць для більшої легкості та доступності.
О. Соснін [14]	Цифровізація (англ. — digitalization) – це сучасний тренд розвитку і послідовного покращення всіх бізнес-процесів економіки та пов'язаних з нею соціальних сфер, заснований на збільшенні швидкості взаємного обміну, доступності й захищеності інформації.

*складено автором

Представлені в таблиці визначення мають певну схожість, зокрема в тому, що цифровізація спрямована на суспільство, на впровадження цифрових технологій, цифрову трансформацію задля полегшення та покращення економічного становища держави.

М. Хаустова пропонує тлумачити поняття «цифровізація» у широкому та вузькому значенні.

Під цифровізацією у вузькому сенсі розуміється перетворення інформації в цифрову форму, яке у більшості випадків призводить до зниження витрат, та появи нових можливостей тощо. Велика кількість конкретних перетворень інформації в цифрову форму призводить до суттєвих позитивних наслідків, які обумовлюють застосування терміну цифровізації у

широкому сенсі. Як перехід до цифрової інформації всіх сторін економічного та соціального життя, цифровізація з простого методу покращення різних приватних сторін життя перетворюється в драйвер світового суспільного розвитку, який забезпечує підвищення ефективності економіки та покращення рівня життя.

Цифровізацію у широкому сенсі можливо розглядати як тренд ефективного світового розвитку тільки в тому випадку, якщо цифрова трансформація відповідає наступним вимогам: вона охоплює виробництво, бізнес, науку, соціальну сферу та звичайне життя громадян; супроводжується тільки ефективним використанням її результатів; її результати доступні користувачам перетвореної інформації; її результатами користуються не тільки фахівці, але й пересічні громадяни, а користувачі цифрової інформації мають навички роботи з нею. [15, с. 9].

Аналіз легального та науково-теоретичних визначень поняття «цифровізація» дозволяє конкретизувати наступні ознаки:

- засобом проведення цифровізації є цифрові технології;
- цифровізація передбачає впровадження інноваційних технологій у всі сфери діяльності,
- має універсальний характер.

С. Сидоренко, К. Січкаренко, К. Маркевич вказують на такі ознаки цифровізації:

- визначальна складова глобального процесу впровадження цифрових технологій в усі сфери людської діяльності,
- спрямована на побудову інклюзивного суспільства, покращення механізмів управління,
- спрямована на зміну в організації технологічного та суспільного укладу [16-18].

Заслуговують на увагу висновки, сформульовані О. Вжешневською щодо основних знаками цифровізації, а саме:

- універсальний характер;

- впровадження інноваційних цифрових технологій у всі сфери суспільної діяльності, у тому числі і у правову систему;
- автоматизація правових та адміністративних процесів;
- інформаційна, кібербезпека;
- цифрова грамотність та доступність [19, с. 815].

Підсумовуючи є сенс констатувати, що цифровізація є визначальним трендом розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами.

РОЗДІЛ 2.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Цифрова політика України: поняття, цілі та сучасний стан

Провідна роль держави у процесах цифровізації та необхідність формування державної політики, яка повинна мати системний характер, доведена досвідом розвинутих країн світу, котрі пройшли значний шлях у цьому напрямі та мають напрацювання стосовно запровадження інструментів державного регулювання. Зазначимо, що сьогодні здійснюється активне формування вітчизняної системи державного управління цифровим розвитком, що актуалізує питання дослідження її сучасного стану та визначення перспективних напрямів (із урахуванням актуальних викликів і загроз).

В монографічному дослідженні тенденцій розвитку технологій цифрової економіки та суспільства за ред. О. В. Шаповалової та К. В. Єфремової сформульований висновок про поширення процесів цифровізації в політичному вимірі, яке проявляється у застосуванні ІКТ в політичному процесі, державному управлінні та політичній комунікації. Цифровізація політики є наслідком глобалізації та полягає в тому, що вона кардинально змінює сучасні тренди політичних процесів, функціональне призначення політичних інститутів, суспільні інтеракції та сценарії майбутнього. Цифрові технології обумовлюють результати виборів, формують і модерують громадянську активність, впливають на зовнішній імідж держави, виступають каталізатором гібридності політичних режимів, роблять впізнаваними і легітимними публічних персон, політичні кампанії, доленосні рішення [8].

В зв'язку із цим, виникає проблема розмежування понять «цифровізація політики» (тобто як процеси цифровізації відбиваються на урядуванні в країні) і безпосередньо поняття «державна політика у сфері цифровізації, цифрової

економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства» (тобто державна цифрова політика).

Виокремлюються різні підходи щодо визначення сутності цифрової політики. Так, Н. О. Стеблина цифрову політику визначила як процес упорядкування політичного дискурсу у межах цифрової інфраструктури, що під впливом цифрового поля безперервно модифікується (самовдосконалюється та самооновлюється) за рахунок мережевої природи політики й суспільства. Відповідно, внаслідок глобальної цифровізації, сьогодні політичні актори функціонують в умовах перманентної зміни цифрової інфраструктури, де є можливою поява нових цифрових політичних суб'єктів, які внаслідок миттєвої інтеграції мережових спільнот ставатимуть центрами ухвалення рішень [20, с. 1].

Цифрова політика у вузькому значенні розуміється як інтенсифікація використання цифрових технологій у політичних процесах. Таке розуміння не дає змоги пояснити процеси, що викликані цифровізацією політики, оскільки базові цифрові можливості наявні у більшості держав світу. Цифровізація політики у широкому значенні – формування цифрової політичної інфраструктури під впливом дискурсу глобальної цифровізації, що детермінує способи взаємодії цифрових політичних суб'єктів із цією інфраструктурою та зумовлює специфіку утворення мереж для здійснення політики.

Цифровізація у цьому широкому значенні призводить до формування політики нового типу – цифрової політики. Цифрову політику визначають як процес упорядкування політичного дискурсу під впливом цифрового поля, що визначає способи використання цифрової інфраструктури. Цю політику здійснюють цифрові політичні суб'єкти, використовуючи потенціал фрагментованих мереж, інтегруючи їх (утворюючи спільноти із слабкими горизонтальними зв'язками) для впливу на процеси визначення та ухвалення політичних рішень. [20, с. 11].

В цьому контексті слід визначити саме того політичного суб'єкта, який

приймає політичні рішення у сфері цифровізації суспільства. Вбачається, що Міністерство цифрової трансформації України є саме тим суб'єктом, що впроваджує державну політику у сфері цифровізації.

Так, відповідно до Постанови від 18 вересня 2019 р. № 856 КМУ затвердив «Положення про Міністерство цифрової трансформації України». Прийняття цієї постанови створило правові передумови для його функціонування, визначає засади, цілі та принципи діяльності. Документом визначено, що Міністерство цифрової трансформації України забезпечує:

«...формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства;

формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

формування та реалізацію державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури ширококуткового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

формування та реалізацію державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг;

формування та реалізацію державної політики у сфері електронних довірчих послуг;

формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії;

виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг...» [21].

Науковці наголошують, що особливості трансформації політики під впливом цифровізації необхідно визначати через цифрові політичні практики – процес перетворення/перекодування смислів на текст, що у свою чергу породжує нові тексти і нові смисли. [20, с. 11].

Отже, цифровізацію політики можливо виокремити як новий феномен політичного процесу в сучасному світі, що виникає під впливом глобальної цифровізації. Процес цифровізації політики є валентним, нестійким, незавершеним процесом, що можна пояснити самою природою глобальної цифровізації, що постійно самовдосконалюється та самооновлюється. Це позначається і на принципах формування цифрових політичних суб'єктів, які постійно удосконалюють свій інструментарій через утворення усе більш масштабних спільнот. Тож баланс сил у цифровому світі залежить від миттєвої інтеграції цих спільнот тими або іншими цифровими політичними суб'єктами. Цифровізація державної політики виступає як постійна модифікація цифрової інфраструктури політичного процесу [20, с. 31].

Слід зазначити, що якщо цифровізація політики в теоретичному аспекті представляє собою новий напрямок дослідження, то в практичному плані вона не є раптовим явищем [22]. Отже, цифровізація не обмежується виключним використанням технологій; вона характеризується зміною культури, інтегрованої в усі сфери роботи, та трансформацією в управлінні різними командами.

Фактично процес інформатизації в політиці можна спостерігати з формуванням ідей про електронну демократію. Основою електронної демократії є участь громадян у здійсненні влади таким чином, щоб широка громадськість могла ефективно впливати на прийняття політичних рішень. Електронна демократія «включає розширення участі, оновлення комунікаційної взаємодії, оптимізацію управлінських механізмів, оперативність реагування, гнучкість регулювання тощо».

В контексті нашого дослідження заслуговує на увагу спостереження, сформульовані М. Хаустовою, що незважаючи на різні підходи до трактування, їх об'єднує спрямованість державної політики на вирішення конкретної проблеми на користь суспільства. Спираючись на вищевказані поняття, вважаємо, що під державною політикою цифрового розвитку слід розуміти засновану на чинних нормативно-правових актах, узгоджену за

цілями систему державно-управлінських заходів із боку органів державної влади, яка спрямована на реалізацію функцій держави у сфері цифрових трансформацій із метою просування цифрових технологій у всі сфери суспільного життя та забезпечення належних умов і можливостей для цифровізації національного господарства, з дотриманням базових принципів і забезпеченням цифрової безпеки, цифрових прав і свобод, інтересів громадян, суспільства та держави загалом. Забезпечення ефективності державної політики в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства не може бути досягнуто без упровадження цифрових технологій у цій сфері. На безперечні переваги функціонування електронного урядування як форми публічного управління, заснованої на застосуванні комп'ютерних та інших цифрових технологій, вказують ряд науковців; про це зазначається у програмних документах, а також міжнародних актах [23, с. 79].

О. Шаповалова питання державної політики в сфері цифровізації пропонує розглядати крізь призму формування системи державних електронних публічних реєстрів. Йдеться про електронні засоби реалізації державної політики у галузі соціально-економічного розвитку, коли необхідно акумулювати, обробляти і зберігати значні обсяги інформації з різних джерел даних.

В умовах створення і розвитку сучасних інформаційних систем і засобів, що дозволяють підвищити ефективність державної політики, визнають позитивною практику накопичення відомостей про суб'єктів економічної діяльності у відкритих реєстрах організацій, інших суб'єктів господарювання, у т.ч. компаній і фізичних осіб-підприємців. Тому стає доцільним вивчення такого вектору зміни державної політики України під впливом цифровізації економіки як формування системи електронних публічних реєстрів. Цей напрям слід визнати стратегічним з огляду на сучасну світову практику. Він забезпечує баланс публічних та приватних інтересів при забезпеченні інформаційно-комунікативної безпеки учасників відносин у сфері цифрової

економіки. [24, с. 19].

М. Хаустова значення цифрових технологій у державній політиці визначає в наступних позитивних аспектах:

1) демократизація сфери публічного управління, що досягається завдяки підвищенню доступу громадян, інших фізичних та юридичних осіб до участі у прийнятті публічно-владних рішень;

2) забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, і, як наслідок, підвищення рівня довіри громадян та суспільства до органів та інститутів публічного управління: прискорення поширення інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень, підвищення рівня доступності такої інформації тощо;

3) зниження рівня корумпованості серед службовців та посадових осіб: виключення у деяких випадках безпосереднього контакту зі службовцями та автоматизація прийняття окремих публічно-управлінських рішень;

4) зменшення кількості помилок, що можуть допускатися у розрахунках, оцінках, плануванні та інших управлінських процесах людиною, через автоматизацію деяких управлінських функцій;

5) забезпечення економії ресурсів (часу, коштів, кадрів тощо) як з боку органів публічного управління, так і з боку громадян, суб'єктів господарювання [23, с. 80].

В умовах трансформації політики під впливом ІКТ разом з формуванням електронної демократії, електронного уряду та електронного урядування відбувається формування цифрової бюрократії, яка передбачає створення та впровадження нових алгоритмів взаємодії суб'єкта та об'єкта політико-управлінської діяльності. [22].

Отже, у процесі цифровізації політики відбувається трансформація політичних інститутів, з'являються та стрімко розширюються нові можливості політичної участі громадян та їх взаємодії з владою. Для ідеальної моделі

цифрової політики важливою є циклічна структура цифрових можливостей, в якій ключовою ланкою є спроможність політичних акторів досягати успіху внаслідок використання цифрових технологій, що своєю чергою призводить до постійної модернізації наявного цифрового інструментарію, який використовується в політичній боротьбі.

Трансформація політики в умовах цифровізації представляє собою інтеграцію цифрових технологій, які змінюють методи роботи та надання нових можливостей громадянам та зацікавленим групам: швидкі темпи інформованості щодо діяльності органів влади, участь у відкритих обговореннях актуальних питань, електронні консультації та електронна участь, які підтримуються державою через створення співробітництва в межах інформаційного простору [22].

Підхід ЄС до цифрової трансформації означає розширення можливостей та залучення до неї кожного громадянина, посилення потенціалу кожного бізнесу та вирішення глобальних викликів, і передбачений рамковими та стратегічними документами. Основою формування єдиного цифрового ринку ЄС, в якій визначена політика ЄС, європейська стратегія розвитку цифрової економіки як сучасного типу господарювання, заснованого на активному впровадженні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій у процеси суспільного виробництва є «Цифровий порядок денний для Європи – 2020» [25].

У контексті євроінтеграційних прагнень України одним з пріоритетних її завдань є інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС, що вимагає розроблення науково-обґрунтованих організаційно-правових засад цифровізації вітчизняного виробництва й формування в його межах цифрової інфраструктури, створення дієвих правових стимулів для упровадження цифрових технологій у виробництво тощо.

На національному рівні основні напрями та цілі державної політики України щодо цифровізації визначені у низці нормативно-правових актів. Постановою КМУ від 03.03.2021 року затверджена Національна економічна

стратегія на період до 2030 року та Концепція розвитку цифрових компетентностей [25; 26].

В 2024 році була також урядом схвалена Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року [27].

Аналіз змісту цих нормативно-правових актів, дає підстави визначити основні орієнтири, принципи та цінності в сучасній державній економічній політиці, а саме:

1. ефективна цифрова сервісна держава та компактні державні інститути (розвиток цифрової економіки як одного із драйверів економічного зростання України) [25].

2. сприяння інноваційному розвитку, цифровій трансформації та «зеленому переходу» [27].

Ухвалення вищеназваних стратегічних та концептуальних нормативно-правових документів беззаперечно є підтвердженням важливого та стратегічного кроку вперед у розбудові цифрової держави.

Основною метою Концепції розвитку цифрових компетентностей є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності населення, зокрема працездатних осіб, громадян похилого віку, малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення, в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства [26]. Отож, однією з найважливіших цілей за цим документом є навчити цифровій грамотності 6 млн українців за 3 роки. В документі вказується, що опанувавши цифрові навички, кожен українець зможе отримувати державні послуги онлайн, якісно підвищити рівень життя, впевнено користуватися соціальними мережами та Інтернетом.

Неможливо недооцінювати значення схваленої у 2024 році схвалена Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і

середнього підприємництва на період до 2027 року, в якій також йдеться про цифрову політику, що продемонстровано автором у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Стратегічна ціль сталого розвитку та цифрової трансформації бізнесу*

Операційна ціль «Посилення цифрової трансформації»	
Зміст цілі	подолання викликів для бізнесу у сфері забезпечення кібербезпеки шляхом сприяння підвищенню рівня обізнаності малого і середнього підприємництва про засоби кібербезпеки, а також переходу бізнесу з програмного забезпечення російського походження на альтернативні продукти;
	підтримка впровадження електронного виставлення рахунків (e-Invoicing), що дасть змогу малому і середньому підприємству уникнути штрафів, полегшить отримання податкових знижок, а також сприятиме інтеграції України до ЄС та посиленню здатності конкурувати на європейському ринку (використовується один стандарт рахунка для клієнтів у всіх державах - членах ЄС);
	підтримку впровадження альтернативних методів оплати, зокрема миттєвих платежів, що сприятиме зниженню вартості безготівкових розрахунків та покращенню клієнтського досвіду;
	забезпечення вимірювання цифрової інтенсивності та підвищення її рівня шляхом здійснення збирання, формування та опублікування відповідних основних показників, які відображатимуть цифрову трансформацію та інтеграцію цифрових технологій для малого і середнього підприємництва;
	впровадження політики управління даними для малого і середнього підприємництва шляхом адвокування відкритих наборів даних та співпраці із постачальниками технологій для створення зручних інтерфейсів даних та інструментів аналізу, а також культури поведінки з даними (включно з персональними) та захисту даних.
	створення стимулів для цифрової трансформації шляхом надання ваучерів або грантів для інвестицій у цифрові технології та підтримки навчання цифрових навичок.
Основні завдання для реалізації цілі:	розроблення та популяризація тесту на цифрову зрілість для самооцінки малого і середнього підприємництва, рівня цифрової інтенсивності та визначення конкретних потреб, зокрема з урахуванням практики співпраці з європейськими хабами цифрових інновацій;
	надання електронних ваучерів на хмарні цифрові рішення для мікро-підприємства та малого підприємства, включно із цілями навчання та впровадження заходів із кібербезпеки, на поглиблену цифрову інтеграцію для впровадження технологій штучного інтелекту, інтернету речей та аналітики великих даних для малих та середніх підприємств;
	створення умов та надання технічної підтримки під час переходу вітчизняного бізнесу з програмного забезпечення російського походження;
	запровадження інструменту електронних рахунків у публічних закупівлях та спрощення укладення електронних контрактів з іноземними партнерами, отримання міжнародних електронних рахунків-фактур тощо, взаємне визнання електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг із ЄС;
	запровадження миттєвих платежів в Україні;
	збільшення кількості та якості електронних державних послуг, зокрема тих, що доступні на Єдиному державному веб порталі електронних послуг (зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) із особливим фокусом на ті, які надаються мікро-підприємствам та малим підприємствам, і забезпечення належного та регулярного зворотного зв'язку.
Очікувані результати	значне підвищення рівня цифрової інтеграції малого і середнього підприємництва
	сприяння застосуванню цифрових технологій через навчання та фінансову підтримку
	підвищення цифрової грамотності широких мас населення
	посилення взаємодії між малим і середнім підприємством та органами влади у цифровому форматі, що сприятиме активізації цифрової трансформації

*складено автором

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне тлумачити цифрову політику

держави як процес упорядкування політичних відносин у межах цифрової інфраструктури, що під впливом цифрового поля безперервно трансформується.

Отже, для досягнення стратегічних та операційних цілей державної цифрової політики механізм державного регулювання розвитку сектора цифровізації суспільства (інституційно-правовий, економічний, організаційний, соціально-психологічний, техніко-технологічний механізми) повинен застосовувати увесь сучасний інструментарій. Лише комплексне, системне застосування методів, форм, засобів впливу дасть можливість зростання рівня якості, конкурентоспроможності, технологічності продукції, оптимізує процеси виробництва та збуту продукції; активує реалізацію цифрової трансформації існуючих та формування й активний розвиток нових високотехнологічних галузей, що в комплексі забезпечить динамічний ефективний розвиток сектору цифрового суспільства в Україні.

2.2. Цифровізація бізнес-середовища як вектор сучасної економічної політики

В межах даного дослідження доцільно проаналізувати вплив високих технологій на бізнес середовище.

Для ефективного впровадження цифровізації в межах ЄС, в усі сфери життя були затверджені такі документи, як «Індустрія 4.0.» (Industry 4.0.) «Розумне виробництво» (Smart manufacturing), «Інтернет у промисловості» (Internet of manufacturing), «Цифрове виробництво» (Digital manufacturing) та «Відкрите виробництво» (Open Manufacturing), прийнята в 2011 р. в Німеччині.

Таким чином, країни світу сформулювали власне бачення та власні ініціативи цифрового розвитку та визначили, конкретизували стратегії і проекти цифрового розвитку та цифровізації економіки відповідно до викликів індустриальної революції 4.0. та визначили стратегічні напрями поетапної

цифровізації економіки країни. Цифровізація формує нову парадигму розвитку: Європу 4.0, що передбачає використання нових цифрових технологій, пов'язаних із Індустрією 4.0, які сприяють потрібному імперативу Європи – економічній конкурентоспроможності, географічній конвергенції, а також узгодження з її соціальними цінностями [15, с. 11].

Враховуючи досвід ЄС та сучасні глобалізаційні процеси, в українській науці та у законодавстві визначається, що Індустрія 4.0 – це сукупність відносин, що складаються в процесі виробництва товарів (робіт, послуг) структурами усіх галузей економіки на основі цифрових технологій з метою підвищення конкурентоспроможності бізнесу і країни в цілому. Ключовими технологіями стають: великі дані; Інтернет речей; віртуальна і доповнена реальність; хмарні обчислення; 3D-друк; друкована електроніка; блокчейн тощо. Практично у всіх галузях вітчизняної економіки як у державній, так і в приватній сферах впроваджуються передові інформаційні технології, в тому числі хмарні технології як пул використовуваних ресурсів, включаючи комп'ютерну апаратуру і програмне забезпечення. З огляду на те, що застосування інноваційних технологій зменшує транзакційні витрати, підвищує продуктивність праці, скорочує час на здійснення онлайн комунікацій з партнерами, клієнтами тощо, їх впровадження на тих чи інших господарюючих суб'єктах стає нагальною проблемою, яку без належного правового забезпечення господарської діяльності таких суб'єктів вирішити неможливо і законодавець прагне унормувати дані відносини [28, с. 6].

Інноваційність систем Індустрії 4.0 передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління. Воєнний стан в Україні з одного боку після його оголошення суттєво знизив інтерес до механізмів Індустрії 4.0, а з іншого – саме за рахунок пришвидшеної цифрової трансформації створюються передумови для технічного переозброєння, що вимагає процесу вдосконалення використання інструментів Індустрії 4.01 в умовах особливого правового періоду, коли важливо визначити тренди змін. [29, с. 97].

Залучення України до процесів глобалізації цифрового економічного простору потребує визначення концептуальних засад цифровізації вітчизняної економіки та створення належного правового забезпечення відносин.

Беззаперечно, що підґрунтям цифрової економіки є інформаційні технології, освіта, наука та інновації, для яких є необхідним є створення законодавчої бази для врегулювання питань.

Так, з метою формування в Україні передової цифрової економіки створення Дія Сіті – середовище (екосистему), що стимулюватиме розвиток цифрової економіки, розробки в галузі передових технологій з високою доданою вартістю та формування економіки знань в Україні в Україні був прийнятий Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

В даному законі визначено організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів [30].

Огляд чинного законодавства та його векторів розвитку, дає підстави говорити про те, що положення спеціальних нормативно-правові актів, прийнятих останніми роками, спрямовані на стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, залучення інвестицій, розбудови цифрової інфраструктури та залучення талановитих працівників. В подальшому за рахунок розвитку та впровадження новітніх технологій очікується ріст інших наукоємних сфер економіки, що матиме позитивний вплив на українську економіку в цілому.

Про такі тенденції розвитку говорить і В. Мілаш: «... Системне правове забезпечення цифровізації вітчизняної економіки пов'язане з повномасштабним формуванням системи законодавства про цифрову економіку (розвиток цифрової економіки), що має ґрунтуватися на

пріоритетах інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС, та враховувати галузеву специфіку вітчизняного виробництва в процесі його цифрової трансформації [24, с. 23].

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС проблематика цифровізації економіки та формування цифрового ринку репрезентована у Розділі IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» (підрозділи 3, 5 частини 5 глави 6 – комп'ютерні послуги, телекомунікаційні послуги та Додаток XVII – інтеграція України до внутрішнього ринку телекомунікаційних послуг ЄС; частина 6 глави 6 – електронна торгівля) та Розділі V «Економічне та галузеве співробітництво» (глави 9, 14, 15 – співробітництво у сфері науки та технологій, співпраця у сфері інформаційного суспільства, політика з питань аудіовізуальної галузі та Додаток XXXVII – наближення політики з питань аудіовізуальної галузі) [31].

На наш погляд сьогодні найбільш трансформуються внаслідок цифровізації, зокрема - електронна комерція.

Не викликає сумнівів, що впровадження електронної комерції не тільки підсилює конкурентні переваги суб'єктів господарювання, але і суттєво змінює сучасний ринок товарів та послуг, спричиняє модернізацію цивільних відносин. У науково-теоретичних розробках природи електронної комерції сьогодні спостерігається мультидисциплінарний підхід, оскільки досліджувані відносини становлять науковий інтерес, в першу чергу, для представників юридичної, економічної та технічних наук.

В. Рєзнікова слушно відмічає, що сьогодні, функціонування національних ринків товарів і послуг, їх інтеграція у світову економічну систему вже є неможливими без розвитку електронної комерції, а входження електронної комерції в господарське життя є об'єктивною та цілком очевидною реальністю. Застосування інструментів електронної торгівлі стало можливим завдяки розвитку Інтернет-технологій, електронного документообігу, логістики й електронних платіжних систем [32, с. 58].

Г. Г. Маліцька та О. І. Мельник, досліджуючи особливості електронної

комерції як економічної категорії, визначають електронну комерцію як будь-які бізнес-процеси, що здійснюються з допомогою інформаційних технологій та мережі Інтернет, основними складовими якої є електронний обмін інформацією, електронний рух капіталу, електронна торгівля, електронні гроші, електронний маркетинг, електронний банкінг, електронні страхові послуги та ін. Електронна комерція функціонує на трьох основних рівнях: інтернет-комерція; електронна комерція; електронний бізнес [33].

В цілому в Україні сформована нормативно-правова база щодо регулювання комерційних транзакцій, які здійснюються за допомогою електронного обміну даними та інших засобів комунікації. У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні електронна комерція тлумачиться як форма торгівлі товарами та послугами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, що включає всі фінансові та торгові трансакції, які проводяться за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, та бізнес-процеси, пов'язані з проведенням таких трансакцій [10].

Інша нормативна дефініція електронної комерції представлена у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію»: «електронна комерція - відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру». [34].

Представлене у спеціальному законі визначення, на нашу думку, потребує уточнення. Доволі суперечливим є положення про те, що відносини електронної комерції спрямовані на отримання прибутку. Адже насправді не всі суб'єкти даних відносин мають на меті саме отримання прибутку (зокрема, покупець, для задоволення власних особистих потреб, здійснюючи онлайн замовлення на купівлю товару або отримує певні послуги онлайн взагалі не переслідує мету отримання прибутку), тож мова має йти взагалі про задоволення потреб суб'єктів відносин (одних – отримання прибутку, інших –

задоволення власних потреб). Дискусійним також залишається питання про доцільність застосування терміну «електронна комерція». Існують наукові зауваження, що юридично правильним було б запровадження до даних відносин терміну «електронна торгівля». На наш погляд, поняття «електронна комерція» за змістовим наповненням є ширшим, оскільки охоплює не тільки відносини купівлі-продажу, але і сферу послуг та виконання робіт з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід погодитись із К.Ю. Івановою, яка констатує, що хоча на рівні закону їй надається легальне визначення поняття електронної комерції, на рівні загальноправової доктрини думки вчених все ж різняться. Проблема відсутності загальновизнаного поняття існує не тільки в доктрині, а й на рівні міжнародних організацій. До того ж ускладнює це й те, що одні організації вживають поняття «електронна комерція», інші – «електронна торгівля», що в принципі характерно і для вчених, оскільки їх точки зору щодо співвідношення цих двох термінів не збігаються: одні їй ті ж визначення позначаються по-різному – в одному випадку як «електронна комерція», а в іншому – як «електронна торгівля», при цьому одні ототожнюють ці поняття, зазначаючи, що вони є синонімами, беручи за основу переклад з англійської мови терміна «commerce» як «торгівля», інші ж вважають, що «комерція» ширше за своїм змістом, ніж «торгівля», обмежуючи останню договорами купівлі-продажу [35, с. 138-139].

Досліджуючи співвідношення поняття «електронна комерція» з такими суміжними категоріями як «електронна торгівля», «інтернет-комерція», В. Рєзнікова резюмує: «... під електронною комерцією зазвичай розуміють продаж і придбання матеріальних та нематеріальних цінностей (товарів та послуг) з використанням електронних засобів зв'язку, проте електронна комерція охоплює не лише операції купівлі-продажу, а й процеси формування та стимулювання попиту, супроводу укладання та виконання угод, виконання адміністративних процедур, пов'язаних з прийняттям і обробкою замовлень, виконання законодавчих вимог, які висуваються до дистанційних угод, а

також автоматизованого обміну інформацією між контрагентами, їхніми партнерами, постачальниками та клієнтами» [32].

Заслуговують також на увагу результати дослідження сутності поняття «електронна комерція», проведені Ю. Борисовою. На думку дослідниці, в сучасній науці приваляють дві точки зору щодо визначення природи електронної комерції, з одного боку, електронна комерція - це підприємницька (комерційна) діяльність, з іншого боку, це особливі правовідносини - відносини електронної комерції [36, с. 13].

Розбудова інфраструктури ринку електронної комерції; узгодження правових норм укладення угод в електронному вигляді; забезпечення державного сприяння розвитку електронної комерції для усунення перешкод здійснення електронних операцій, недопущення будь-яких форм дискримінації, надання учасникам рівних прав на судовий захист; поширення інформації та здобуття знань суб'єктами господарювання про можливості електронної комерції та переваги для бізнесу при їх впровадженні; на думку дослідників питань правового регулювання міжнародної електронної комерції, має стати основними напрямки стимулювання розвитку вітчизняного ринку електронної комерції. Пріоритетами мають стати: інституційна гармонізація діяльності електронної комерції на вітчизняному та європейському ринках; сприяння розвитку вітчизняного ринку електронної комерції та збільшення потенційних ринків збуту завдяки залученню мешканців країн ЄС; стимулювання розвитку інфраструктури електронної торгівлі [37, с.143].

Дослідження сучасних тенденцій та перспектив державного регулювання суспільних відносин в сфері електронної комерції, проведене О.С. Василенко, свідчить про необхідність врахування в законодавстві України норм міжнародних актів про електронну комерцію, зокрема прогресивні положення, запропоновані у типовому законі про е-комерцію, типовому законі про е-підписи та Конвенції про електронні повідомлення в міжнародних договорах. Правове регулювання електронної комерції в Україні

носить фрагментарний характер, потребує удосконалення та систематизації з огляду на неузгодженість, колізійність законів та інших нормативно-правових актів у цій сфері, необхідність уніфікації та гармонізації законодавства в сфері електронної комерції з урахуванням досвіду ЮНСІТРАЛ та з метою розвитку міжнародної торгівлі [38, с. 16].

В Типовому законі про електронну торгівлю Комісії ООН з права міжнародної торгівлі досить широко визначена сфера його дії. Аналіз змісту дає підстави відносити до електронної комерції різні за правовою природою види діяльності, зокрема: купівля-продаж/міна товарів та послуг; дистриб'юторські операції; комерційне посередництво; факторинг; лізинг; сфера будівництва промислових об'єктів; консалтинг; інжиніринг, інвестування, купівля-продаж ліцензій; фінансові послуги; банківські послуги; страхування; експлуатація/концесія; спільні підприємства та інші форми промислової та комерційної ділової співпраці; перевезення різними видами транспорту.

Значну частку в представленому вище переліку видів електронної комерції займають саме фінансові послуги. Адже однією з умов провадження електронної комерції є електронний банкінг, без якого проведення електронного бізнесу є неможливим. Важко також представити сьогодні фінансове обслуговування клієнтів без таких інновацій як мобільний банкінг, цифровий гаманець, електронні розрахунки тощо.

Запровадження в Україні з березня 2020 року низки карантинних обмежень задля запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), безсумнівно, вплинуло на всі сфери суспільного життя. Попри негативні наслідки поширення пандемії у всьому світі, саме пандемія прискорила переорієнтацію вітчизняної сфери послуг на віртуальне середовище, адже традиційні форми обслуговування в умовах дії карантинних обмежень вже не здатні були задовільнити потреби споживачів. Зростаючий попит на зручне, комфортне та доступне дистанційне обслуговування активізував швидку цифровізацію сфери фінансових послуг, спричинивши подальшу

трансформацію цивільних відносин.

Науковий інтерес викликають результати досліджень проблем правової регламентації відносин цифрової економіки. Так, на думку О.А. Баранова, досягнення вищевказаної мети, можливе в умовах формування нової моделі світової економіки – економіки результату. «Економіка результату – це людиноцентристська економіка з величезним ресурсозберігаючим та інноваційним потенціалом, зі зміненою природою екосистем коопераційного взаємодії і конкуренції, що базується на глобальній соціотехнологічній інфраструктурі (інфраструктурі IoT)» [39, с. 16].

Слушною також є позиція О.М. Вінник, яка на підставі ґрунтовного аналізу практики використання цифровізованих явищ (штучного інтелекту, віртуальних підприємств, бізнес-сайтів тощо) та проблем правового регулювання цифровізації економіки, не тільки відзначає неоднозначність цих процесів, але і констатує відставання державного та нормативно-правового регулювання цих процесів [40, с. 60].

Отож, цифровізація відбувається не лише у бізнес-середовищі, цифрові технології істотно впливають і на приватну сферу. Особливо це стало помітним в умовах соціального дистанціювання та самоізоляції через пандемію коронавірусної хвороби та повномасштабної війни, адже за ці роки надзвичайно швидко цифровізувалась приватна сфера, зокрема сфера обслуговування і саме дистанціювання громадян як споживачів різноманітних послуг змусило опановувати цифрові навички навіть ті верстви населення, які дотепер не відчували ніякої потреби у цифрових знаннях.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ З НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Провідною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створення нових галузей економіки, а також трансформація існуючих сфер життєдіяльності у нові модернізовані та актуальні. Пріоритет можливий тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані у національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

Один з найважливіших сегментів економіки країни - ринок фінансових послуг. Об'єктивною тенденцією сучасного етапу розвитку ринку фінансових послуг є його цифровізація та відповідно формування якісно нової сервісної моделі, в якій провідну роль відіграють цифрові фінансові послуги, послуги з віртуальними активами, відкритий банкінг тощо. Наразі сфера послуг є одним з перспективніших секторів економіки, що стрімко розвивається. З огляду на вищесказане, чітке розуміння змісту та значення послуги, зокрема, фінансової, є надзвичайно важливим в контексті формулювання стратегічних цілей розвитку, векторів та механізмів державного регулювання фінансового сектора країни.

Свого часу запровадження жорстких карантинних заходів через пандемію призвели також до тотального впровадження цифрових технологій не тільки у транзакційно-процесинговому секторі, у сфері провадження е-комерції, але і у інших сферах життєзабезпечення, зокрема у сфері освіти (підвищення кваліфікації, отримання нових знань та навичок), охорони здоров'я, транспорту та логістики, надання аутсорсингових послуг, шляхом застосування цифрових платформ, хмарних сервісів, штучного інтелекту, віртуального середовища тощо.

На наш погляд, подібна цифровізація сфери надання фінансових послуг потребує оцінки.

У чинній Стратегії розвитку фінансового сектору України [42] при аналізі поточного стану фінансового сектора країни йдеться, що розвиток нових технологій підвищує доступність фінансових послуг як на банківському, так і небанківському сегментах фінансового ринку. У квітні 2022 року ФГВФО запроваджено дистанційні виплати вкладникам банків, які є в управлінні ФГВФО. Для активнішого використання електронних платіжних засобів планується забезпечити подальший розвиток інфраструктури, а також сприяти розвитку фінансової грамотності. Розвиток інноваційних технологій відповідно до змін уподобань споживачів фінансових послуг, поширення віртуальних каналів обслуговування, персонізованих фінансових послуг, мобільних рішень, розвиток відкритого банкінгу та поширення співробітництва традиційних фінансових установ із FinTech-компаніями сприятимуть кращому задоволенню потреб клієнтів і вимагатимуть від регуляторів та ФГВФО більш гнучкого та проактивного підходу до регулювання та нагляду за більш широким спектром учасників фінансового ринку. Розширенню можливостей упровадження інновацій під час надання фінансових послуг професійними учасниками ринків капіталу сприятиме подальше розроблення змін до нормативно-правових актів НКЦПФР з питань провадження депозитарної діяльності, діяльності з торгівлі фінансовими інструментами та функціонування операторів організованого ринку. Завдяки вищезазначеним змінам буде удосконалено застосування новітніх мобільних IT-технологій під час надання професійними учасниками послуг своїм клієнтам із метою надання інвесторам можливості для здійснення інвестицій через інструменти ринків капіталу. Разом з тим для всіх учасників фінансового ринку повинні бути забезпечені рівні умови конкуренції, усунено можливість використання регуляторного арбітражу та забезпечено дотримання міжнародних стандартів з фінансового моніторингу [42].

Свого часу, у Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [41], що діяла до нової стратегії йшлося про стрімкий злет обсягів електронної комерції та попиту на онлайн-продукти фінансового ринку. Збільшення

чисельності користувачів мобільних пристроїв та потужне поширення електронної комерції сприяє швидкій адаптації цифрових платежів у всьому світі. В Україні електронна комерція демонструє високу динаміку розвитку, стимулюючи кількість та обсяги безготівкових операцій. Задля створення сучасної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами НБУ приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій.

Наразі в Україні діє нова Стратегія розвитку фінансового сектору України [42], яка замінила попередню Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [43].

В затвердженій Стратегії 2023 року, що розроблялась спільно НБУ, НКЦПФР, ФГВФО та Мінфін України вже під час повномасштабної війни в країні, враховані сучасні загрози та сформульовані пріоритетні завдання:

по-перше, супротив військовій агресії;

по-друге, відновлення повоєнної України. Доцільно зауважити, що у попередньо діючій стратегії серед стратегічних цілей не було названо такої пріоритетної мети як досягнення інституційної спроможності та фінансової незалежності Регуляторів. Отож, в умовах довготриваючих воєнних дій лише інституційно спроможні Регулятори здатні оперативно та адекватно реагувати на ризики та втрати фінансового сектора, ефективно застосовувати весь інструментарій механізму антикризового управління з метою забезпечення стабільного функціонування фінансової системи країни.

Доцільно також зазначити, що однією із п'яти стратегічних цілей, визначених у новій Стратегії розвитку фінансового сектору України [42], є сучасні фінансові послуги.

Спробуємо дослідити вплив цифрових технологій на бізнес-середовище з надання фінансових послуг, та відповідно визначити реальні перспективи досягнення стратегічної цілі, що визначена у діючій Стратегії.

Аналіз законодавчих дефініцій терміну «фінансова послуга» та науково-теоретичних поглядів на проблему його визначення, дає підстави говорити,

про те, що це операція з фінансовими засобами, що спрямована на отримання прибутку або збереження фактичної вартості активів; це посередницька операція, що здійснюється надавачем фінансової послуги задля задоволення інтересів клієнтів (тобто є корисною для споживача послуги).

Законодавчо встановлений перелік послуг, що вважаються фінансовими міститься у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», а саме:

- 1) страхування;
- 2) надання коштів та банківських металів у кредит;
- 3) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню;
- 4) фінансовий лізинг;
- 5) факторинг;
- 6) надання гарантій;
- 7) торгівля валютними цінностями;
- 8) фінансові платіжні послуги;
- 9) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на

ринках капіталу, передбаченої ч. 2 ст. 41 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [44].

Щодо візії НБУ з досягнення стратегічної цілі «Сучасні фінансові послуги» вбачається, що усі сегменти фінансового ринку мають бути очищені від проблемних установ, відновлена довіра клієнтів до учасників ринку. Україна приєдналася до Єдиної зони платежів у євро (SEPA). Упроваджені стандарти відкритого банкінгу. Урегульовано ринок віртуальних активів відповідно до європейських вимог. Продовжують удосконалюватися технології дистанційної ідентифікації для отримання фінансових послуг. Розвиваються платформи інноваційних фінансових рішень (регуляторна платформа). Упроваджений контроль за кіберзахистом фінансового сектору, протидії кібератакам на ранніх стадіях. Забезпечена нульова толерантність до російського та білоруського програмного забезпечення на фінансовому ринку. Відбувається подальший перехід на електронний документообіг суб'єктів

ринку з державними установами, ФГВФО. Розроблені та впроваджені уніфіковані бази даних, правила захисту інформації, порядок обміну інформацією між базами даних інформації, у тому числі через API. Створені та функціонують відкриті консолідовані реєстри, що поєднують інформацію з різних джерел, єдина платформа регуляторів та ФГВФО щодо обміну інформацією та даними, зібраними в процесі регулювання, нагляду, контролю за фінансовими установами. Упроваджуються практики електронного функціонування органів управління господарських товариств [42].

Для досягнення візії та виконання цілей Стратегії відповідальні установи, а саме НБУ, НКЦПФР, ФГВФО, міністерство фінансові України мають реалізовуватимуть ініціативи та заходи з метою досягнення макроекономічної стабільності в Україні як під час війни, так і під час подальшого повоєнного відновлення.

Наразі НБУ презентує своє ключове завдання - посилення кібербезпеки та ефективності готівкового обігу, а також у подальшій цифровізації фінансових послуг, впровадженні нових технологій, поширенні безготівкових розрахунків.

На реалізацію цієї цілі спрямовуватимуться ініціативи:

- фінансовий ринок – цифрова фортеця;
- Power banking 2.0 – відновлення інфраструктури на деокупованих територіях;
- технологічний розвиток фінансового ринку;
- стійкість, ефективність та клієнтоорієнтованість готівкового обігу;
- віртуальні активи та цифрові гроші НБУ – чітке регулювання для забезпечення монетарного суверенітету;
- цифрові фінансові послуги – частина цифрової країни.

Аналіз представленої НБУ аналітичної інформації щодо цифрових трансформацій на ринку фінансових послуг дозволив автору визначити основні ініціативи з цифрових трансформації фінансових послуг, адже попри

війну, продовжується технологічний розвиток фінансових послуг як необхідна передумова для фінансової інклюзії та кібербезпеки (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1.

Зміст стратегічної цілі «сучасні фінансові послуги»

Композиція цілі	
Ініціатива	Заходи
Розвиток інфраструктури цифрових фінансових послуг	Розвиток цифрової економіки
	Розбудова фінансової інфраструктури
	Сприяння впровадженню мобільних застосунків для проведення фінансових операцій
	Впровадження практики електронного функціонування органів управління господарських товариств
Автоматизація і безпаперові технології надання фінансових послуг	Розвиток безготівкової економіки та відкритої архітектури фінансового ринку
	Поширення застосування безпаперових технологій
Регулювання віртуальних активів	Впровадження регулювання та нагляду за ринком віртуальних активів
Цифрова оборона фінансового сектора	Організація колективної (інтегрованої) кібербезпеки фінансового сектора
	Підвищення надійності фінансового сектора
Відновлення фінансової інфраструктури	Фінансові послуги на деокупованих територіях

В цілому, вплив цифровізації на бізнес на ринку фінансових послуг слід оцінити як хорошу можливість для прискорення та збільшення ефективності економічного розвитку держави, зростання зацікавленості з боку власників бізнесу з метою співпраці з державним сектором. Для людей – це, в першу чергу, поява нових можливостей та перспективних професій з вакантними робочими місцями, і звісно ж економія часу. Для компаній – покращення своєї роботи, оптимізація власних ресурсів, скорочення обсягу витрат та ін.

Аналізуючи вплив цифровізації на ринок фінансових послуг, дозволив В. Диналишену визначити її як процес переходу від традиційної системи надання фінансових послуг до використання сучасних цифрових технологій. Отримані напрацювання уможливили виокремлення основних напрямів діджиталізації на ринку фінансових послуг в Україні, серед них:

1. Електронні платежі – процес переходу від традиційних безготівкових операцій до онлайн-платежів, які дозволяють значно знизити час та вартість операцій.

2. Мобільні банкінги – за допомогою мобільного одатку клієнти можуть виконувати фінансові операції безпосередньо з мобільного пристрою, що значно меншує час та збільшує зручність надання фінансових послуг.

3. Електронні кредити – процес надання кредитів за допомогою електронних сервісів, що дозволяє збільшити доступність кредитів та зменшити вартість послуг.

4. Фінтех рішення – цифрові технології забезпечують появу нових фінтех-послуг, які дозволяють покращити якість та ефективність управління фінансовими вкладеннями.

5. Кібербезпека – діджиталізація на ринку фінансових послуг передбачає впровадження сучасних систем захисту від кібератак та крадіжок, що, в свою чергу, забезпечує надійність та безпеку орієнтованого на клієнта фінансового сектору. [45, с. 20].

Інформаційні технології справили значний вплив на фінансовий сектор, що призвело до розробки нових продуктів та послуг, підвищення ефективності та покращення якості обслуговування клієнтів.

Автори монографії «Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства» пропонують більш розгорнутий перелік прикладів використання цифрових технологій на ринку фінансових послуг:

1. Онлайн-банкінг. З його появою клієнти можуть отримувати доступ до своїх рахунків та проводити транзакції з будь-якого місця та у будь-який час. Вони можуть перевіряти баланс свого рахунку, переказувати кошти,

сплачувати рахунки та подавати заявки на кредити онлайн.

2. Мобільний банкінг дозволяє клієнтам отримувати доступ до своїх рахунків за допомогою смартфонів або планшетів. Вони можуть здійснювати транзакції, сплачувати рахунки та навіть депонувати чеки за допомогою своїх мобільних пристроїв.

3. Електронні платежі стають все більш популярними, оскільки споживачі використовують дебетові та кредитні картки, мобільні платежі та цифрові гаманці для здійснення покупок.

4. Автоматизована торгівля: фінансові установи використовують алгоритми та штучний інтелект для автоматичної торгівлі акціями та іншими фінансовими інструментами. Це підвищує ефективність та знижує ризик помилок.

5. Технологія блокчейн використовується для створення безпечних, прозорих та захищених від несанкціонованого доступу цифрових реєстрів для фінансових транзакцій. Ця технологія може зробити революцію у способах проведення фінансових транзакцій.

6. Аналітика даних. Фінансові установи використовують аналітику даних для аналізу поведінки клієнтів та прийняття більш обґрунтованих рішень. Вони використовують дані для виявлення потенційного шахрайства, виявлення тенденцій та персоналізації продуктів та послуг для клієнтів.

7. Автоматизація обробки інформації змінила правила гри й у страховому секторі, надавши численні переваги страховим компаніям та їх клієнтам. Так, Автоматизація обробки претензій використовується для раціоналізації процесу претензій, скорочення часу, необхідного для обробки та підвищення точності оцінки претензій. Наприклад, страхові компанії можуть використовувати штучний інтелект для аналізу претензій та визначення їхньої обґрунтованості.

8. Андеррайтинг включає оцінку ризику страхування конкретної особи або організації. Автоматизація використовується для оптимізації цього процесу, що дозволяє страховим компаніям обробляти заявки швидше та

точніше.

9. Автоматизація використовується й при обслуговуванні клієнтів. Наприклад, страхові компанії можуть використовувати чат-ботів або автоматизовані телефонні системи для надання клієнтам негайної підтримки та допомоги. Загалом автоматизація обробки інформації відкриває нові можливості страхового сектору, що призводить до підвищення ефективності, точності та якості обслуговування клієнтів. [8, с. 163].

Наразі масштаби використання ІІІ на ринку фінансових послуг розширюються, починаючи від послуг, орієнтованих на клієнта (таких, як чат-боти, персоналізований маркетинг), до внутрішніх процесів управління ризиками.

ІІІ добре структурований та підготовлений для зниження загроз шахрайства у сфері фінансів, кількість яких стрімко зростає, боротьби зі зростанням числа кіберзлочинів і розв'язання багатьох інших проблем безпеки банківських установ. Крім того, оцінка кредитних ризиків, що базується на ІІІ і машинному навчанні, є якіснішою та ефективною. Від регуляторних технологій до роботів-консультантів, системи AI/ML дозволяють компаніям краще контролювати поведінку клієнтів та виявляти можливості для розвитку й аномалії.

Глібко С. В. вбачає основну проблему у використанні фінансовими установами цифрових технологій - вирішення правових питань щодо співвідношення механізмів патентного захисту технологій та їх масового застосування, вирішення конфлікту публічних і приватних інтересів [29] .

Правове регулювання FinTech залежить від кожної окремої держави, але зазвичай воно охоплює такі галузі, як конфіденційність даних, кібербезпека, захист прав споживачів та фінансова стабільність. Різні країни підходять до правового регулювання фінтеху по-різному.

На наш погляд, досліджуючи вплив цифровізації у площині ринку фінансових послуг у подальшому необхідно сконцентрувати увагу на цифровізації цього бізнес-середовища, що сприятиме розширенню

доступності та покращення якості фінансових послуг за допомогою впровадження цифрових технологій.

Отож, сучасні фінансові установи, які спеціалізуються на наданні фінансових послуг в умовах глобальних цифровізації продовжують розвиватися та впроваджувати технологічні інновації у фінансові послуги та створювати конкуренцію на ринку, яка посилюється у глобальному та національному вимірах. У вітчизняних реаліях важливим є вивчення перспектив розширення використання цифрових технологій у відстеженні потоків грошових коштів, платежах і фінансових послугах, управлінні ідентифікацією, укладення контрактів і врегулювання спорів при взаємодії з клієнтами.

На сьогодні, навіть попри важке становище України цифрові технології на ринку фінансових послуг й далі залишається привабливою для інвестицій. Україна успішно рухається до повсюдного впровадження фінтех-технологій на фінансовому ринку, що підтверджується різноманітністю стартапів, ідей, збільшенням кількості фінтах-компаній, які й далі працюють і з'являються на ринку, незважаючи ні на що.

Отож, розбудова цифрової економіки в Україні не могла не торкнутись сфери фінансових послуг, в зв'язку з чим сьогодні спостерігається активне поширення цифрових фінансових послуг, коли йдеться про купівлю-продаж фінансових послуг у формі цифрової транзакції.

На нашу думку, такі процеси мають наслідком не лише розвиток сфери фінтеху, але і трансформацію усього сектора фінансових послуг, а саме доступність, комфортність, якісність фінансових послуг; наближення до споживача фінансових послуг, автоматизація та віртуалізація фінансових послуг, поширення вбудованих фінансових послуг, пропозиція фінансових послуг BigTech-компаніями, кооперація та партнерство між надавачами фінансових послуг.

Підсумовуючи, вважаємо що основні переваги провадження цифрових технологій в діяльність суб'єктів господарювання (банківських та небанківських фінансових установ) зводяться до наступного:

1. зростання прибутку;
2. зростання довіри населення;
3. збільшення частки на ринку та підвищення конкурентоспроможності;
4. оптимізація витрат та удосконалення менеджменту;
5. підвищення рівня інноваційної активності.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено вплив цифровізації на бізнес середовище країни в сучасних умовах. В ході проведеного дослідження сформульована низка висновків, основні з яких наступні:

1. Останні світові тенденції в умовах сучасних викликів демонструють посилення конкуренції між країнами за збереження існуючого бізнесу та залучення нових іноземних та локальних інвесторів в економіку. Держави шукають шляхи збереження та підвищення своєї конкурентоздатності на світовому ринку. Ключову роль у сучасній світовій економіці відіграють новітні технології та інновації. Саме представники технологічної сфери є найбільш фінансово успішними компаніями сьогодення. З огляду на це країни-члени ЄС та інші держави докладають якомога більше зусиль для стимулювання цифрової економіки.

2. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави. Цифрові технології створюють додаткові можливості для соціально-економічного розвитку країни, тому значну роль у процесах цифровізації відіграє системна державна політика.

3. На сучасному етапі такі сфери життєдіяльності як економіка та бізнес, неможливо уявити без використання інформаційно комунікаційних технологій. У нових геополітичних умовах переваги в результаті технологічних і цифрових інновацій, отримує держава, в якій розвиваються, взаємодіють, удосконалюються і зростають усі складові економіки. Саме тому сучасний етап розвитку багатьох країн, зокрема і України, пов'язаний з пошуком та переходом на нову модель економічного розвитку, в основу якої покладено використання інтелектуального і творчого потенціалу людської особистості.

4. Переваг від впровадження цифрових технологій значно більше, аніж ризиків, тому цифрові технології можуть бути впроваджені практично у будь-яке бізнес середовище. Очевидно, що війна внесла свої корективи у всі позитивні сторони цифровізації, проте український бізнес й далі активно працює, розвиває вже наявні сервіси та стартапи із розумінням того, що їх діяльність – це прогресивний внесок у повоєнне майбутнє країни.

5. Цифрові технології не тільки пропонують величезний потенціал для бізнес-середовища, підвищення продуктивності фірм, але вони також можуть допомогти підвищити стійкість і підтримати економічне відновлення під час війни. Цифрові інструменти забезпечують кращий і швидший доступ до інформації та полегшують зв'язок між персоналом, постачальниками та мережами, а отже, зменшують транзакційні витрати. Вони також можуть підтримати суб'єктів малого та середнього бізнесу в інтеграції в глобальні ринки через полегшення транспортних і прикордонних операцій і розширення загального обсягу торгових послуг. Крім того, вони можуть полегшити доступ до ресурсів, у тому числі фінансових (до прикладу, через кредитування між фізичними особами, навчання та канали найму персоналу), стимулювати інноваційні активи та дозволити фірмам використовувати власний потенціал для аналізу свого функціонування з метою покращення продуктивності. Окрім цього, цифровізація може бути інструментом сприяння належному управлінню та подоланню корупції (може покращити роботу інститутів державного управління та наблизити урядові органи до громадян і бізнесу шляхом підвищення ефективності державного сектора, а також ефективності політики).

6. Дослідження впливу цифровізації на бізнес-середовище на ринку фінансових послуг дозволило констатувати, що підприємницька діяльність з надання фінансових послуг в Україні характеризується посиленням цифровізації послуг та технологізації операційних процесів фінансових посередників. Визначною ознакою сучасного розвитку ринку фінансових послуг є широке впровадження фінтех інновацій та поява нових гравців

даного ринку – фінтех-компаній, які не є фінансовими посередниками, проте можуть використовувати певні технологічні розробки й спеціалізоване програмне забезпечення для надання визначеного виду фінансових послуг, замінюючи традиційних фінансових посередників.

Отже, подальше впровадження цифровізації та розвиток сектору цифрової економіки в Україні може забезпечити стабільність та зростання фінансових надходжень необхідних, зокрема, для післявоєнної відбудови. Цифрові рішення становлять не лише фінансовий, а й стратегічний інтерес, оскільки здатні посилювати ефективність тих галузей, в які вони інтегруються, зокрема в урядовий та військовий сектори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Левицька Н. Використання цифрових технологій у праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 165-169.
2. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С.21-32
3. Оноре Т. Диджитализация – не мода, а способ развития бизнеса. URL: <https://www.columbusglobal.com/ru/blog/didzhitalizaciya-sposob-razvitiya-biznesa>
4. Scuotto V., Serravalle F., Murray A., Viassone M. The Shift towards a Digital Business Model: A Strategic Decision for the Female Entrepreneur. *Women Entrepreneurs and Strategic Decision Making in the Global Economy*. Hershey, PA: IGI Global, 2019. P. 24. DOI:10.4018/978-1- 5225-7479-8.ch007
5. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 105–112.
6. Соколова Г. Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1. С. 92-96.
7. Brown I. Digital Freedoms in International Law / Ian Brown, Douwe Korff URL: http://globalnetworkinitiative.org/sites/default/files/Digital%20Freedoms%20in%20International%20Law_0.pdf
8. Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства: монографія / за ред. О. В. Шаповалової, К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 292 с.
9. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

10. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження КМУ від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
11. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України 15.07. 2021 р. № 1667-IX. Дата оновлення 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
12. Амелин А. Україна 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
13. Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition (10 Volumes). IGI Global, June. 2017. 8104
14. Соснін О. Цифровізація як етап становлення цифрового суспільства знань. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-etap-stanovlennya-tsyfrovogo-suspilstva-znan/>
15. Хаустова М. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 7-18.
16. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-tashliakhy-podolannia-vyklykiv>.
17. Сидоренко С. В. Цифрова трансформація суспільства в умовах четвертої промислової революції. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2021. Вип. 1 (173). С. 31–43.
18. Січкаренко К. О. Вплив цифровізації економіки на розвиток транспортної галузі. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38 (1). С. 76–79.
19. Вжешневська О.М. Поняття та ознаки цифровізації як правової категорії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 813-815.
20. Стеблина Н. О. Цифровізація державної політики як дискурс сучасності: автореф. дис. д-ра політ. наук: 23.00.02. Вінниця, 2021. 38 с.

21. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
22. Милосердна І. М., Краснопольська Т. М. Процес цифровізації в політиці: межі пізнання та особливості трансформації. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. URL: <https://doi.org/10.32782/app.v70.2022.17>
23. Хаустова М. Державна політика в сфері цифровізації: теоретичний аспект. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність*: матеріали конференцій II Міжнародної наукової конференції МЦНД. (м. Чернівці, 26 серпня 2022 р.). Чернівці, 2022. С. 76–81. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/217>
24. Цифровізація сучасних бізнес-процесів як вектор нової економічної політики: збірник наукових праць / за заг. ред. О.В. Шаповалової. Сєверодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2019. 70 с.
25. Цифровізація фінансових послуг, доступ до фінансів і сукупні економічні показники: Звіт ОЕСР. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/digitalisation-of-financial-services-access-to-finance-and-aggregate-economic-performance_10c7e583-en
26. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.
27. Концепція розвитку цифрових компетентностей: Розпорядження КМУ від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
28. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року: Розпорядження КМУ від 30.08.2024 р. № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-224-%D1%80#Text>
29. Правове регулювання господарської діяльності в умовах розбудови

економіки Індустрії 4.0: монографія / за ред. С. В. Глібка та О. В. Корват. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 350 с

30. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України. від 15.07.2021 р. № 1667-IX. Дата оновлення 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.

31. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

32. Резнікова В. Поняття, значення та перспективи правового забезпечення електронної комерції в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 2. С. 58–72.

33. Маліцька Г. Г., Мельник О. І. Особливості електронної комерції та стан її розвитку в сучасних економічних умовах України. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/76.pdf

34. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

35. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет: монографія / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. Харків: Право, 2016. 360 с.

36. Борисова Ю.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері електронної комерції: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2012. 19 с.

37. Крегул Ю., Батрименко В., Батрименко В. Правове регулювання міжнародної електронної комерції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 136–147.

38. Василенко О. С. Уніфікація правил електронної комерції в рамках ЮНСІТРАЛ: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2014. 21 с.

39. Баранов О.А. Економіка результату, інтернет речей та право. *Соціальна та цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми*

правового регулювання: Матеріали науково-практичної конференції. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ, 2020. С.10-20. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_maket_1.pdf

40. Вінник О.М. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 56-62.

41. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року: Рішення Правління НБУ від 09.07.2020 р. № 453-рш. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Strategy_finteh2025%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Strategy_finteh2025%20(5).pdf)

42. Стратегія розвитку фінансового сектору України: Рішення Правління НБУ від 29.08.2023 р. № 299-рш. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=7

43. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року: Рішення Правління НБУ від 26.12.2019 р. № 1010-рш. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=7

44. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. Дата оновлення: 08.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

45. Данилишен В. Діджиталізація на ринку фінансових послуг: сутність та значення для економіки України в умовах сьогодення. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3. С. 16-20.